
Ik stond er bij, ik moest de woorden zeven
als korrels zand, ik wist ternauwernood
of ik materie, taal of tijd vergroot
en prevelde dat God zich had verheven.

Toen wendden zij zich allen langzaam om.
Goudvissen van de morgen, stil gebleven,
sloegen hun staartvin als een bladzij om.

De mannen waren zwarter dan zoëven.
De vrouwen wiegden in hun heupenkom.
Het water van de vissen ging weer beven.

K. Oosterkamp merkt op dat dit gedicht eigenlijk vooral over de allesbeheersende moeder gaat, ‘vanaf het allereerste levensbegin, totdat het leven terugkeert naar *(baar)moeder aarde*. Het is deze natuurlijke religie, met het besef van de kringloop van het leven en het ritme van natuur en gemeenschap, waarmee de ‘ik’ het moeilijk heeft en waartegen hij zich ‘*prevelend*’ te weer stelt.’⁴⁴

Het boeiende van die Sallanders

In 2006 maakt Barnard de balans op: ‘Dat vind ik nu het boeiende van die Sallanders: ze kijken misschien eerst een beetje de kat uit de boom, maar als ze je eenmaal geaccepteerd hebben, hebben ze je ook helemaal in hun hart gesloten. Dus die acceptatie was er wel.’⁴⁵ Dat brengt ons bij de kwalificaties ‘gesloten’ en ‘collectivistisch’.

De ‘Saks’ werd rond 1950 regelmatig een secundaire emotionaliteit toegeschreven. Daar wordt in de betreffende literatuur mee bedoeld dat hij zijn emoties niet snel uit. Hij is wel emotioneel, maar die emotionaliteit is zeer naar binnen gericht. Ze kan heel lang opgepot worden – totdat ze zich plotseling krachtig openbaart. De Saks zal zelden of nooit openhartig iets over zijn gemoedsleven openbaren. Dit geldt ook op geloofsgebied. De Saks spreekt niet snel over zijn geloof. Hij heeft een innerlijke beleving die hij niet snel uit. De meeste Saksen worden beheerst door een vaag algemeen godsdienstig gevoel, dat zij slechts zeer gebrekkig onder woorden kunnen brengen. In 1953 verwoordde een politiek rapport van de Wiarda Beckman Stichting het zo: dat het individualisatieproces bij deze bevolkingsgroep nog weinig voortgang gemaakt heeft en dat de gemeenschap nog een uiterst gewichtige rol in het leven van deze mensen speelt.⁴⁶ De ‘Saks’ is volgens deze benadering groepsgodsdienstig. P. Smits daarover: ‘Het is overwegend een gemoedelijke, dikwijls louter vormelijke groepsgodsdienstigheid, maar geen warme godsdienstigheid, geen persoonlijke

⁴⁴ Zie: n. 28.

⁴⁵ Zie: n. 28.

⁴⁶ Zie: Wiarda Beckman Stichting, *Noord-Oost Overijssel: vergeten land* (Amsterdam 1953).